

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ

Σημειώσεις για τις τάξεις του Σπ. Βουγιουκλάκη

Οι Τρεις Ιεράρχες είναι τρεις άγιοι της Εκκλησίας που έζησαν κατά τον 4^ο-5^ο αιώνα μΧ. και συνδέονται ιδιαίτερα με την παιδεία και τα γράμματα, λόγω της μεγάλης τους μόρφωσης. Ο καθένας απ' αυτούς τιμάται ανεξάρτητα στην ημέρα της κοίμησής του από την Εκκλησία. Ωστόσο τιμώνται και οι τρεις μαζί στις 30 Ιανουαρίου. Η κοινή εορτή τους μαρτυρείται για πρώτη φορά στο Βυζάντιο κατά τον 11^ο αιώνα, σε μια εποχή όπου στην αυτοκρατορία συντελούνταν μια αναγέννηση των γραμμάτων, με την εμφάνιση σημαντικών λογίων, όπως του Ιωάννη Ιταλού και του Μιχαήλ Ψελλού. Στο ελληνικό κράτος η εορτή των Τριών Ιεραρχών απέκτησε επίσημο χαρακτήρα μετά από απόφαση του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1911. Ωστόσο η Εκκλησία τους τιμούσε πολύ νωρίτερα.

Κοινό χαρακτηριστικό και των τριών ήταν ότι χάρη στην μόρφωσή τους και στην ρητορική τους ικανότητα είχαν την δυνατότητα να σταδιοδρομήσουν και να ζήσουν με άνεση. Ωστόσο προτίμησαν να ζήσουν ασκητικά. Υπηρέτησαν τα γράμματα, αλλά έδωσαν βάρος και στην καταπολέμηση της

κοινωνικής αδικίας. Μεγάλη είναι η συμβολή τους στην συνάντηση του Χριστιανισμού με την ελληνική σκέψη.

ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Οι γονείς του τιμώνται επίσης σαν άγιοι: ο πατέρας του, επίσης Βασίλειος, και η μητέρα του, Εμμελεία. Στα αδέλφια του περιλαμβάνονται η Οσία Μακρίνα, που οργάνωσε τα πρώτα γυναικεία μοναστήρια, ο Άγιος Γρηγόριος Νύσσης, που θεωρείται και σπουδαίος Πατέρας της Εκκλησίας (δηλαδή εκκλησιαστικός συγγραφέας και θεολόγος), ο όσιος Πέτρος Σεβαστείας και πιθανώς ο όσιος Ναυκράτιος, που ζούσε ασκητικά, αλλά βοηθούσε τους πτωχούς. Το γεγονός ότι οι γονείς τους αγίασαν επίσης, μας δείχνει και ότι μπορεί και ο έγγαμος βίος να οδηγεί στην αγιότητα, όχι μόνον ο μοναχικός.

Ο Μέγας Βασίλειος γεννήθηκε το 330 στην Καισάρεια της Καππαδοκίας και ανατράφηκε από την γιαγιά του, τη Μακρίνα. Μετά τον θάνατο του Πατέρα του φοίτησε στην Κωνσταντινούπολη, κοντά στον εθνικό φιλόσοφο Λιβάνιο, ο οποίος υπήρξε

δάσκαλος και του Ιωάννη του Χρυσοστόμου, αλλά και του αυτοκράτορα Ιουλιανού. Ο Λιβάνιος διαμαρτύρονταν έντονα για τον διωγμό των εθνικών στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία επί Θεοδοσίου και υπερασπίζονταν την παλαιά θρησκεία. Επηρέασε τον κατοπινό αυτοκράτορα Ιουλιανό, που επεδίωξε την επαναφορά της και απαγόρευσε στους Χριστιανούς τη μελέτη των ελληνικών γραμμάτων. Αντιθέτως, ο Βασίλειος δεν είδε τα ελληνικά γράμματα σαν ανταγωνιστή της χριστιανικής πίστης.

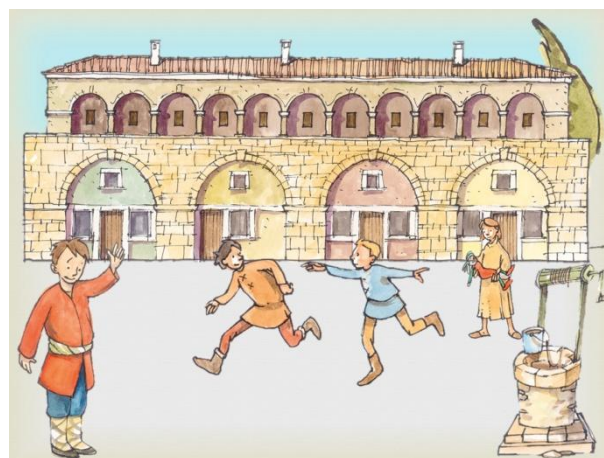
Το 352 μετέβη στην Αθήνα για σπουδές στη σχολή του φιλοσόφου Προαιρεσίου και του Ιμερίου, όπου γνώρισε τον Γρηγόριο τον Ναζιανζηνό. Στην Αθήνα ο Βασίλειος σπούδασε επί τέσσερα χρόνια Φιλολογία, Φιλοσοφία, Νομικά, Ρητορική, Γεωμετρία, Αριθμητική, Αστρονομία, Μουσική, Ιατρική. Το 358 βαπτίστηκε (τότε οι Χριστιανοί βαπτίζονταν σε μεγάλη ηλικία). Στη συνέχεια μοίρασε τα υπάρχοντά του στους φτωχούς και αποσύρθηκε στη μοναχική ζωή.

Το 364 έγινε επίσκοπος Καισαρείας και το 370 εξελέγη αρχιεπίσκοπος. Από τις θέσεις αυτές κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες για να αντικρούσει τις θέσεις των Αρειανιστών και έρχεται σε επαφή με όλα τα ορθόδοξα πατριαρχεία. Ο Αρειανισμός πρέσβευε ότι ο Υιός δεν ήταν Θεός, όπως ο Πατέρας.

Κοινωνική προσφορά: Ο Βασίλειος ανέπτυξε και σημαντικό κοινωνικό έργο. Κεντρική θέση κατέχει σε αυτό η ίδρυση και η λειτουργία της Βασιλειάδας, ενός κέντρου περίθαλψης των ασθενέστερων. Ουσιαστικά η Βασιλειάδα υπήρξε ένα ίδρυμα για τη φροντίδα των φτωχών, την ιατρική περίθαλψή τους και τη μόρφωσή τους. Δεν τους ανακούφιζε απλά,

τους βοηθούσε να σταθούν στα πόδια τους με αξιοπρέπεια. Ο Μέγας Βασίλειος ύμνησε το κοινόβιο και την κοινοκτημοσύνη σαν την «τελειότατη μορφή κοινωνίας»¹.

Την 1^η Ιανουαρίου 379 ο Μ. Βασίλειος απεβίωσε σε 49 ετών. Ο οργανισμός του ήταν εξασθενημένος από τον ασκητικό του βίο. Ο Μ. Βασίλειος σίγουρα δεν έμοιαζε με τη φιγούρα του Άγιου Βασίλη που έχουμε πλάσει.

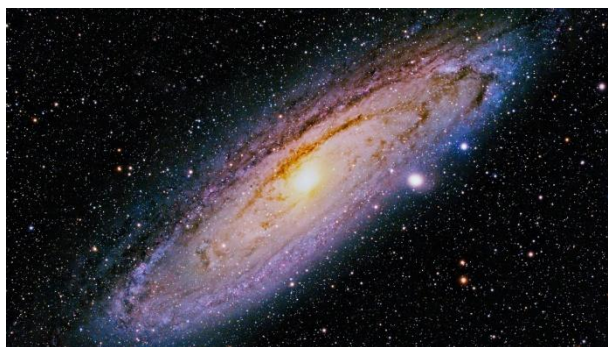

Θεολογική προσφορά: Ο Μέγας Βασίλειος μας προσέφερε πολύτιμες διευκρινίσεις στο δόγμα της Αγίας Τριάδας, στην προσπάθειά του να αντικρούσει την διδασκαλία του Αρειανισμού. Καθιέρωσε τους όρους «ομοούσιο» και τα «υποστατικά ιδιώματα». Το ομοούσιο σημαίνει ότι όλα τα πρόσωπα της Αγίας Τριάδας έχουν κοινή ουσία, δηλαδή είναι ένας Θεός. Τα υποστατικά ιδιώματα σημαίνει ότι κάθε πρόσωπο της Αγίας Τριάδας έχει διαφορετικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (το ότι ο Πατέρας είναι αγέννητος, ο Υιός γεννάται, το Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται), που όμως δεν καταργούν την ενότητα της Αγίας Τριάδος. Ο Μ. Βασίλειος έκανε και διάκριση μεταξύ ουσίας και

¹ Ασκητικές Διατάξεις, ΒΕΠΕΣ 57, 42-43.

ενεργειών του Θεού. Αυτή η παρακαταθήκη αποδείχθηκε πολύτιμη για την εξέλιξη της θεολογίας στους επόμενους αιώνες. Είναι δημιουργός ενός τύπου της Θείας Λειτουργίας η οποία τελείται δέκα φορές τον χρόνο (Κυριακές Μ. Σαρακοστής, παραμονές Χριστουγέννων, Θεοφανείων, Μ. Σάββατο κλπ.)

Προσφορά στα γράμματα: Ο Μέγας Βασίλειος επιχείρησε τον συγκερασμό της χριστιανικής με την ελληνική σκέψη, μέσα από τον λόγο του "Προς τους Νέους, όπως αν εξ ελληνικών ωφέλονται λόγων". Εκεί συστήνει στους Χριστιανούς να αντλούν με εκλεκτικό τρόπο στοιχεία χρήσιμα για την πνευματική τους προκοπή από την ελληνική σοφία. Μέσα σε αυτόν τον λόγο αναφέρονται πολλά ονόματά αρχαίων συγγραφέων που διαφορετικά δεν θα τα γνωρίζαμε, αφού τα έργα τους έχουν χαθεί.

Ο ίδιος συνέγραψε και έναν λόγο για την δημιουργία του κόσμου (Εις την Εξαήμερον). Αν και ο λόγος είναι καθαρά θεολογικός φανερώνει βαθιά γνώση της επιστήμης της εποχής του, η οποία είχε προέλθει κατά κανόνα από την Αρχαία Ελλάδα. Εκεί ο Μέγας Βασίλειος μας φανερώνει ότι είναι δυνατή η συνύπαρξη πίστης και επιστήμης. Μεταξύ άλλων τόνισε ότι «δεν μειώνεται η έκπληξή μας απέναντι στα μεγάλα, όταν βρίσκουμε με

ποιον τρόπο έγιναν»², και ότι η Γένεση δεν μας φανέρωσε πολλά γύρω από την δημιουργία του κόσμου, ώστε να γυμνάζεται ο νους και να ανακαλύψει περισσότερα³.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ

Ο Γρηγόριος γεννήθηκε το 329 στο χωριό Αριανζό, κοντά στη Ναζιανζό της Καππαδοκίας. Ο πατέρας του, ο Γρηγόριος ο Πρεσβύτερος, ήταν αρχικά αιρετικός, ωστόσο στη συνέχεια επέστρεψε στον χριστιανισμό και άφησε σημαντικό έργο. Συνέβαλε μεταξύ άλλων στο να εκλεγεί επίσκοπος και ο Μέγας Βασίλειος, αδελφικός φίλος του Γρηγορίου του Ναζιανζηνού.

Η μητέρα του ήταν επίσης αγία, η Νόννα, η οποία μόχθησε για την επιστροφή του συζύγου της στον Χριστιανισμό.

Ο Γρηγόριος σπούδασε ρητορική και φιλοσοφία στη Ναζιανζό, στην Καισάρεια, στην Αλεξάνδρεια και στην Αθήνα. Στην Αθήνα συναντήθηκε και έγινε φίλος με το Μέγα Βασίλειο. Ο Γρηγόριος γνώρισε και τον μετέπειτα αυτοκράτορα Ιουλιανό. Το 361 επέστρεψε στη Ναζιανζό, όπου για μικρό χρονικό διάστημα δικηγόρησε και δίδαξε ρητορική. Συνάντησε τον Βασίλειο εκεί και έζησαν μαζί ως ασκητές για ένα διάστημα, κάτι που είχαν συμφωνήσει στην Αθήνα.

Μετά από πιέσεις του πατέρα του χειροτονήθηκε πρεσβύτερος. Και πάλι όμως κατέφυγε κοντά στον Βασίλειο, στο ασκητήριο του Πόντου. Ο Βασίλειος τον προέτρεπε να επιστρέψει στην πατρίδα του, κάτι που ο Γρηγόριος έκανε. Στη Ναζιανζό ο

² Εις την Εξαήμερον, PG 29,25.

³ Εις την Εξαήμερον, B, 33C.

Γρηγόριος εργάστηκε για την αποκατάσταση της ενότητας της τοπικής εκκλησίας.

Παράλληλα ο Ιουλιανός ξεκίνησε διωγμό κατά των Χριστιανών. Ο Γρηγόριος συνέστησε αγάπη και υπομονή. Τελικά ο Ιουλιανός σκοτώθηκε σε μάχη κατά των Περσών και τον διαδέχθηκε χριστιανός αυτοκράτορας, ο Ιοβιανός. Ο Γρηγόριος, σε συνεννόηση με τον Βασίλειο, προσπάθησε με τα συγγράμματά του να καταπολεμήσει τον Αρειανισμό.

Το 372 χειροτονήθηκε από τον Βασίλειο επίσκοπος στα Σάσιμα της Καππαδοκίας, χωρίς όμως στα αλήθεια να το επιθυμεί. Μετά από λίγο καιρό έφυγε από τα Σάσιμα και επέστρεψε στη Ναζιανζό, όπου και εργάστηκε ως βοηθός του πατέρα του. Μετά το θάνατο των γονιών του και αφού έδωσε την περιουσία του στους φτωχούς, έζησε σε μοναστήρι.

Το 381 ο Γρηγόριος έγινε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Η πόλη τότε βρίσκονταν σχεδόν ολοκληρωτικά υπό τον έλεγχο των οπαδών του Αρείου. Μετέτρεψε την πολυτελή οικία που του παραχωρήθηκε σε ορθόδοξο ναό και ο ίδιος ζούσε ασκητικά. Ξέσπασαν ταραχές με τους οπαδούς του Αρείου, οι οποίοι προσπάθησαν ακόμα και να τον δολοφονήσουν, σκοτώνοντας έναν επίσκοπο.

Για ένα διάστημα σφετερίστηκε την θέση του και κάποιος διεκδικητής του θρόνου, ο Μάξιμος ο Κυνικός, ωστόσο σύντομα ο Γρηγόριος αποκαταστάθηκε. Δεν ήθελε όμως άλλο να κατέχει αυτήν την θέση. Στη διάρκεια των εργασιών της Β' Οικουμενικής Συνόδου, που συγκάλεσε ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος στην Κωνσταντινούπολη, ο Γρηγόριος,

πικραμένος από εσωτερικές συγκρούσεις με τους οπαδούς του Μαξίμου και καθώς δεν ήθελε να προκαλέσει άλλες διαμάχες, αποφάσισε να παραιτηθεί.

Επιστρέφοντας στην Καππαδοκία, ο Γρηγόριος έγινε και πάλι επίσκοπος της Ναζιανζού. Πέρασε τα επόμενα χρόνια παλεύοντας με τους αιρετικούς του Αρειανισμού. Στα τέλη του 383 παραιτήθηκε από τη θέση του για λόγους υγείας. Στις 25 Ιανουαρίου 390 κοιμήθη. Τα λείψανά του φυλάσσονταν στην Καρβάλη της Καππαδοκίας, αλλά με την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923 μεταφέρθηκαν στη Νέα Καρβάλη, έξω από τη Καβάλα. Ο ναός που είχε αφιερωθεί στη μνήμη του στην αρχική Καρβάλη (σημερινό Gelveri ή Güzelyurt της Τουρκίας) μετατράπηκε σε τέμενος.

Θεολογική προσφορά: Ο Άγιος Γρηγόριος είχε σημαντική συμβολή στην διατύπωση της θεολογίας της Εκκλησίας για την Αγία Τριάδα και το Άγιο Πνεύμα. Με χρήση φιλοσοφικής ορολογίας τόνισε την διαφορά των όρων "ομοούσιον" (μία κοινή ουσία) και "ομοιούσιον" (παρόμοια αλλά όχι η ίδια ουσία). Ο Γρηγόριος ήταν υπέρ του «ομοουσίου», δηλαδή τόνιζε ότι και ο Υιός έχει ίδια ουσία με τον Πατέρα, αφού και οι δύο είναι πρόσωπα της Αγίας Τριάδος, μαζί

με το Άγιο Πνεύμα. Απεναντίας οι Αρειανιστές προέβαλαν το «ομοιούσιο». Με αυτόν τον επιδέξιο τρόπο, προσθέτοντας ένα ιώτα, αλλοίωναν το δόγμα, αφού διαφοροποιούσαν τον Υιό από τον Πατέρα και έτσι τον θεωρούσαν κατώτερο.

Επίσης ο Γρηγόριος τόνισε ότι ο Χριστός ήταν και τέλειος θεός και τέλειος άνθρωπος. Οι δύο φύσεις του Χριστού έχουν σημασία για την σωτηρία του ανθρώπου, γιατί αν ο Χριστός δεν ήταν και τέλειος άνθρωπος, τότε η ανθρώπινη φύση δεν θα είχε σωθεί, γιατί δεν θα είχε συμμετάσχει στην ανάστασή του. Ο Γρηγόριος τόνισε: "τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον, καὶ ἀθεράπευτον"⁴, δηλαδή αν ο Θεός δεν προσέλαβε την ανθρώπινη φύση, τότε δεν την θεράπευσε πραγματικά.

Θέματα ισότητας δύο φύλων: Σχολιάζοντας θέματα των δύο φύλων ο Γρηγόριος παρατηρούσε ότι οι νόμοι είναι άδικοι για τις γυναίκες, επειδή τους έγραψαν άνδρες. Αναφερόμενος στην διαφορετική νομική μεταχείριση ανδρών και γυναικών που διατηρούν εξωσυζυγική σχέση, γράφει:

«Για ποιο λόγο δηλαδή τιμωρούν τη γυναίκα, ενώ συγχωρούν τον άντρα; Ενώ όταν η γυναίκα προσβάλλει το κρεβάτι του άντρα της διαπράττει μοιχεία και από το νόμο τιμωρείται γι' αυτό βαριά, γιατί δεν τιμωρείται και ο άντρας όταν πηγαίνει με άλλες γυναίκες; Αυτήν την νομοθεσία δεν την αποδέχομαι και καταδικάζω αυτή την κατάσταση. Άντρες ήσαν οι νομοθετούντες και κατά των γυναικών η νομοθεσία. [...] Ένας είναι ο Δημιουργός του ανδρός και της γυναικός και από μια σάρκα είναι και οι δύο.

⁴ Θεολογικές Επιστολές, 101,32.

Προέρχονται από μία εικόνα, και υπάρχει για αυτούς ένας νόμος, ένας θάνατος και μία ανάσταση. Προερχόμαστε και από τον άνδρα και από τη γυναίκα. Κοινό είναι το χρέος το οποίο οφείλουν τα τέκνα προς τους γονείς. [...] Θέλεις να εξετάσουμε μήπως και τα καλύτερα; Ο Χριστός με το πάθος του τους σώζει και τους δύο. Έγινε άνθρωπος για τον άνδρα; Το ίδιο έγινε και δια την γυναίκα. Πέθανε για χάρη του άνδρα; Σώζεται όμως και η γυναίκα με τον θάνατό του. [...] Νομίζεις μήπως ότι [επειδή ο Χριστός είναι άνδρας] τιμάται ο άνδρας; Γεννάται όμως από την παρθένο και αυτό είναι υπέρ των γυναικών. «Θα γίνουν οι δύο, μία σάρκα» (Γένεση 2,24).»⁵

Προσφορά στα γράμματα: Ο Άγιος Γρηγόριος άφησε πλούσιο ποιητικό έργο και, όπως ο Μέγας Βασίλειος, επιχείρησε μια προσέγγιση της ελληνικής φιλοσοφίας με τη χριστιανική πίστη.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

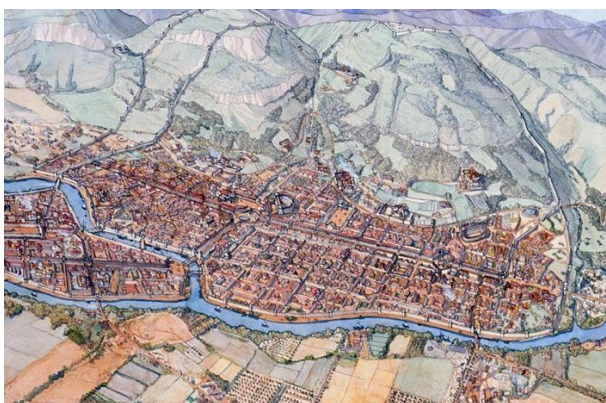
Ο Ιωάννης γεννήθηκε στην Αντιόχεια της Συρίας το 349 (αμφισβητείται η χρονολογία) από τον Σεκούνδο και την Ανθούσα.

⁵ Λόγος ΛΖ, αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου, ΕΠΕ 5, σελ. 437-439.

Μαθήτευσε κοντά στον φημισμένο εθνικό ρητοροδιδάσκαλο Λιβάνιο, ο οποίος μίλησε επαινετικά για την Ανθούσα και το ενδιαφέρον της για την μόρφωση του υιού της. Το ταλέντο του Χρυσόστομου στη ρητορική επίσης αναγνωρίζονταν από τον Λιβάνιο.

Αφού συμπλήρωσε τις φιλολογικές και τις νομικές του σπουδές, ο Χρυσόστομος σπούδασε Φιλοσοφία και Θεολογία στην Αντιόχεια, στη σχολή του Καρτερίου.

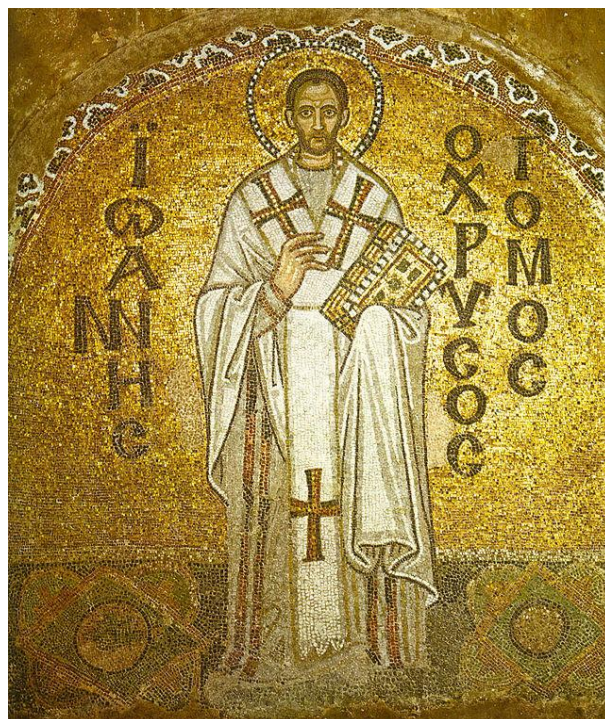
Ο Χρυσόστομος εξάσκησε για λίγο το δικηγορικό επάγγελμα με τόση επιτυχία, ώστε έγινε περιζήτητος στους κοσμικούς κύκλους της Αντιόχειας. Ωστόσο αναζητούσε κάτι ουσιαστικότερο από μια πετυχημένη καριέρα. Μετά τον θάνατο της μητέρας του το 372 βαπτίστηκε, εγκατέλειψε τη δικηγορία και έγινε μοναχός. Το 380 επανήλθε στην Αντιόχεια, όπου χειροτονήθηκε διάκονος και μετά από πενταετία πρεσβύτερος. Ως πρεσβύτερος, ο Ιωάννης ανέπτυξε πλούσια ποιμαντική δραστηριότητα στην Αντιόχεια.

Η φήμη του ξεπέρασε γρήγορα τα όρια της Αντιόχειας και το 398 ανυψώθηκε με τη βούληση του Αυτοκράτορα, αν και ο ίδιος δεν ήθελε, στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως. Εκεί ίδρυσε πολλά

φιλανθρωπικά ιδρύματα και έθρεψε με καθημερινά συσσίτια πάνω από 7000 άτομα. Ο ίδιος, παρά την υψηλή θέση του, ζούσε ασκητικά, γεγονός που κλόνισε την υγεία του. Περιορίσε στο ελάχιστο τα έξοδα της Εκκλησίας. Παράλληλα απέβαλε πλήθος ιερέων, ακόμα και επισκόπων, που θεωρούσε ότι κερδοσκοπούσαν από την ιερατική τους ιδιότητα.

Δεν δίστασε να ασκήσει κριτική προς την φιλόδοξη αυτοκράτειρα Ευδοξία, επειδή προσπάθησε να αρπάξει τον αγρό μιας χήρας, ενώ την επέκρινε και όταν τοποθέτησε το άγαλμά της μέσα σε ναό. Η σύγκρουσή του με την Ευδοξία τον οδήγησε στον θάνατο στις 14 Σεπτεμβρίου 407 στα Κόμανα της Μικράς Ασίας. Η Ευδοξία είχε διατάξει την εξορία του. Ο Χρυσόστομος όμως πέθανε στην διάρκεια του δύσκολου ταξιδιού. Η τελευταία του κουβέντα ήταν «Δόξα τω Θεώ πάντων ένεκεν» (δόξα στον Θεό για όλα).

Ρητορική: Ο Ιωάννης έθεσε το χάρισμα της ευγλωττίας του στην υπηρεσία της αγάπης του για τον Θεό, καθώς και στην υπηρεσία του φτωχού λαού. Οι ομιλίες του ήταν εντυπωσιακές, ωστόσο δεν τις έγραψε για να λάβει επαίνους, αλλά για να αλλάξει τα πράγματα. Η τέχνη και η ρυθμικότητα των ομιλιών του ήταν απαραίτητα στοιχεία ώστε οι κύκλοι των μορφωμένων να τις λάβουν υπόψη στα σοβαρά. Ωστόσο το ενδιαφέρον δεν στρέφονταν στη μορφή, αλλά στο περιεχόμενο.

Θεολογική προσφορά: Στον θεολογικό τομέα ο Χρυσόστομος στρέφεται κατά της διδασκαλίας των Αρειανιστών, ενώ η θεολογία του εξαπλώνεται σε πολλά ακόμη πεδία.

Ο Χρυσόστομος τόνισε τη σημασία της μετάνοιας και της επιείκειας προς τον αμαρτωλό, αν και επέκρινε την ίδια την αμαρτία. Είναι δημιουργός του τύπου της Θείας Λειτουργίας που τελείται τον περισσότερο χρόνο στους ναούς.

Θέσεις για Ιουδαίους: Ο Χρυσόστομος επίσης στράφηκε κατά των Ιουδαίων, επειδή έβρισκε ότι οι Ιουδαίοι της Αντιόχειας προσπαθούσαν να πείσουν τους Χριστιανούς ότι ο Χριστός δεν είναι ο σωτήρας. Ο Χρυσόστομος τόνιζε την διαφορά μεταξύ του Νόμου της Παλαιάς Διαθήκης και του Νόμου της Καινής Διαθήκης. Σε κάθε περίπτωση ο Χρυσόστομος δεν μισούσε τους Εβραίους φυλετικά, αλλά ήθελε να ξεχωρίσει τις δύο θρησκείες, σε μια εποχή όπου ακόμα συγχέονταν. Δεν τον προβλημάτιζαν τόσο οι Ιουδαίοι, όσο οι Ιουδαίζοντες Χριστιανοί, που έκαναν μείξη των δύο θρησκειών.

Κοινωνική προσφορά: Κατά τον Χρυσόστομο η πλεονεξία αποτελεί τη ρίζα όλων των δεινών: «Όπου υπάρχουν χρήματα, εκεί ξεφυτρώνουν έχθρες και πόλεμοι»⁶. Ο Χρυσόστομος εκθειάζει την κοινοκτημοσύνη των πρώτων Χριστιανών.

Βλέποντας το πνεύμα της μάταιης επίδειξης πλούτου να έχει εισχωρήσει και μέσα στην Εκκλησία, κραυγάζει: «χρυσοχοείο και αργυροκοπείο είναι η Εκκλησία ή εργαστήριο αγιότητας;»⁷

Παιδεία: Ο Χρυσόστομος ασχολήθηκε με την παιδαγωγική στην ομιλία του «Περί κενοδοξίας και όπως δει τους γονέας ανατρέφειν τα τέκνα». Συνιστούσε την αποφυγή των σωματικών καταχρήσεων και παράλληλα εξήρε την πνευματική καλλιέργεια, ανακαλώντας στη μνήμη το "νους υγιής εν σώματι υγίει". Ακόμα και στις ακραίες μορφές άσκησης έβαζε όριο, όταν συνοδεύονταν από τάσεις επίδειξης ορισμένων ζηλωτών ασκητών.

Θέσεις για ελληνική σκέψη: Ο Χρυσόστομος διαχωρίζει τον θεολογικό τρόπο σκέψης από τον φιλοσοφικό. Ωστόσο χρησιμοποιεί πολύ συχνά την φιλοσοφία και μνημονεύει δασκάλους της όπως τον Σωκράτη, τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη. Το κάνει για να διαφωνήσει συχνά φορά μαζί τους, αλλά πάντα σε πλαίσια του φιλοσοφικού λόγου, τον οποίο δείχνει να κατέχει καλά. Με λίγα λόγια βρίσκεται σε φιλοσοφική διαλεκτική μαζί τους, όπως ακριβώς και οι ίδιοι οι φιλόσοφοι διαφωνούσαν μεταξύ τους, αλλά το έκαναν με την ανάλογη ορολογία.

⁶ Ομιλία εις Ματθαίον, 90.

⁷ Ομιλία εις Ματθαίον, 50.

Ωστόσο Σε πολλά σημεία εμφανίζει ομοιότητες με τις θέσεις τους και δεν διστάζει να επαινέσει ορισμένους για την ηθική τους, όπως τον Σωκράτη.

Η Αγία Ολυμπιάδα: Ο Ιωάννης είχε ως στενότερη συνεργάτιδά του την Αγία Ολυμπιάδα, μια διακόνισσα. Οι διακόνισσες είναι γυναίκες με κανονική ιερωσύνη, αν και δεν τελούν μυστήρια. Ο θεσμός αυτός έχει περιπέσει σε αχρησία και όλοι αναγνωρίζουν ότι πρέπει να επιστρέψει.

Οι επιστολές της με τον Χρυσόστομο κατά την διάρκεια της εξορίας τους φανερώνουν ότι η ψυχική της διάθεση είχε επηρεαστεί πολύ αρνητικά από αυτά τα γεγονότα. Ο Χρυσόστομος προσπαθούσε να την βοηθήσει να ξεπεράσει τη μελαγχολία της. Έτσι η Αγία Ολυμπιάδα θεωρείται προστάτιδα των ατόμων με κατάθλιψη και άλλα ψυχολογικά προβλήματα.

Η Αγία Ολυμπιάδα στα νιάτα της αντιμετώπισε μεγάλους κατατρεγμούς από τον χριστιανό αυτοκράτορα Θεοδοσίο, που ήθελε να την εξαναγκάσει σε έναν γάμο με τον ευγενή Ελπίδιο. Η Αγία Ολυμπιάδα προσπάθησε επίσης να υπερασπιστεί τον Χρυσόστομο όταν εστάλη στην εξορία. Έτσι βρέθηκε και η ίδια στην εξορία και από τις κακουχίες οδηγήθηκε τελικά στον θάνατο, σε ηλικία 40 ετών, στις 25 Ιουλίου 407.